

Een Rapiarium uit Jan van Leeuwen

DOOR

Robrecht LIEVENS
lid der Maatschappij

In een vorige bundel van deze *Handelingen*, nl. XI (1957), heb ik naar aanleiding van de twee aan Ruusbroec toegeschreven liederen een beschrijving gegeven van handschrift Berlijn, Staatsbibliothek (thans Marburg-Lahn, Westdeutsche Bibl.) Germ. 4° 1398, dat in 1448 gekopieerd werd in het klooster van Sint Meinulphus te Böddeken. Op f. 118'-146' hiervan bevindt zich een merkwaardig mystiek rapiarium — voor viervijfden Latijn en de rest Diets —, dat ik op grond van enkele gegevens aan Jan van Leeuwen meende te mogen toeschrijven. Bij nader onderzoek nu werd dit vermoeden, dat alleen steunde op dubbele beïnvloeding door Hadewych en Eckhart en op het gebruik van de woorden *ancel* 'wrok', *inmaninghe* 'inkeer' en *gruntotmodicheit*, bewaarheid. Het bleek nl. mogelijk om verschillende dicta van het beneden te publiceren *m i d d e l n e d e r l a n d s* gedeelte terug te vinden in de bloemlezing uit de goede kok door Pater St. Axters; deze zijn alle genomen uit *Redene ende ondersceyt tusschen die ghene die god gheroepen ende ewelec uutvercoren heeft (de electione divina)*, vooral dan uit caput 14. Dit werk is ons in minstens drie handschriften overgeleverd: Lier, Dominikanenklooster nr 1 fol. 172-202 [XVde eeuw]; Brussel KB 667 fol. 175-203 [Leuven 1544] en Pömmersfelden, Gräflich von Schönbornsche Bibl. nr 280/2881 fol. 77a-104c [middelduits 1459]. — Anderzijds mag het als een belangrijk literairhistorisch feit gelden dat in het eerste gedeelte van deze verzameling een poging werd ondernomen, zij het dan fragmentarisch, om de zeer karakteristieke stijl van Jan van Leeuwen in het *L a t i j n* weer te geven, al is dat Latijn dan eerder aan de culinaire dan aan de klassieke kant.

Ik geef hier eerst de referenties van onze Berlijnse excerptenverzameling met de bloemlezing van Pater Axters; bij regel 46-59 evenwel geldt de verwijzing de pagina van het recente artikel van Dr. A. Ampe S.J. over de ootmoed en de loutering bij Jan van Leeuwen in *Ons geestelijk Erf XXXIII* (1959).

Regel	Pagina Bloemlezing	Hoofdstuk uit de <i>Redene</i>
20-23	73	14
23-45	75	14
46-59	247-248	14
110-111	75	14
163-166	74	14
191-199	26	22
208-209	115	18
292	26	22
296	27	22

Het dialect van onze tekst is zeer oostelijk gekleurd, zoals te Böddeken in Westfalen te verwachten was. Af en toe bleef een vorm uit het voorbeeld staan; vandaar de aarzeling tussen ende/unde, die/de en vri/vrig b.v. Dit klooster van Sint Meinulphus, rond 1408 vanuit Bethlehem bij Zwolle gesticht en in 1430 toegetreden tot het kapittel van Windesheim, heeft duidelijk een propagerende rol gespeeld voor de Dietse geestelijke geschriften. Een mnl. versie van hun *Statuta laicorum que laudabiliter in Boddiken servantur et dominicis diebus leguntur ad refectorium* wordt bewaard in de Stadtbibliothek van Trier, nr 1254 fol. 96-104 (fotokopie in de UB te Nijmegen). Lydia Hedberg en Prof. Gilbert de Smet noemden het konvent in verband met de verspreiding in Nederduitsland van de *Epistola de vita et passione domini nostri* en van de *Regula augustini* (resp. Inaugural — Dissertation Lund 1954 p. 107 en *Ndd. Mitteil.* 12, 1956, p.5-13). Wanneer J.W.N. Delteijk zich voor het probleem geplaatst ziet welke reisroute de handschriftelijke overlevering van de goede kok gevolgd heeft van Groenendaal naar de Benediktinessen van S. Walburga in Eichstätt (Beieren), vindt hij geen andere weg dan die van het Windesheimse streven: Böddeken bevolkt in 1443 Kirschgarten bij Worms, dat op zijn beurt in 1458 Rebdorf bij Eichstätt reformeert. Dat Böddeken inderdaad tot de halteplaatsen behoorde, wordt juist door onze bevindingen gestaafd. — Dialektologisch neemt ons Berlijnse handschrift dus een middenpositie in tussen de oorspronkelijke Brabantse taal en de drie middelhoogduitse teksten van Rebdorf en de ene van Eichstätt.

Het rapiarium moge hier nu volgen. Ik hoop dat het geen stin-de-weg maar integendeel een propagandabrochure wordt om nu eindelijk eens met vereende krachten de handen aan de ploeg te slaan en de opera omnia van Jan van Leeuwen het licht te doen zien. Want niet alleen voor de mystiek en voor de kennis

van het leven in de veertiende eeuw is zijn werk belangrijk, ook zuiver literair behoort het tot het merkwaardigste proza van onze middeleeuwen. Beoordelaars hebben zijn stijl nooit hoog aangeslagen. Delteijk begint zijn zesde hoofdstuk met de vaststelling dat litteraire pretenties de kok vreemd waren en dat zijn proza dat van de volksstijl is. Volgens Pater van Mierlo bezigde hij de volkstaal zoals ze gesproken werd. Ik vraag mij af of deze beoordelingen met de waarheid overeenstemmen. Van Leeuwen geeft wel blijk van een zekere exuberantie in woord- en zingebruik, maar op elke bladzijde verrast hij ons met stilistische figuren als rijmproza, pleonasme en tautologie, periodenbouw met parantese, herhaling en climax, allitteratie enz., die toch tot de kunststijl behoren. Wanneer ik het indrukwekkend schema van zijn *Vijf manieren broederliken minnen*, achterin de uitgave van Delteijk, opensla, kan ik alleen maar ontzag voelen voor zijn compositorisch talent. Toch heb ik de indruk dat zijn proza beter tot zijn recht komt wanneer de zinnen worden losgemaakt uit de geweldige stoeten waarin zij optrekken, en wanneer deze onmatige vloed met paraaftekens wordt afgedamd. Ik koester dan ook de goede hoop met deze excerptenverzameling bij te dragen tot de waardering van Ruusbroecs dierbaarste en meest begaafde leerling.

De interpunctie van het handschrift (nl. nu eens de punt en dan weer een of twee zeer fijne streepjes), die aan onze al te rationele eisen slechts gebrekkig voldoet, heb ik vervangen door een eigen systeem dat geen andere pretentie heeft dan het zinsverloop waar nodig te geleiden en te verduidelijken. Alle afkortingen zijn stilzwijgend opgelost; moeilijkheden of eigenaardigheden boden zij niet. De oudere paginering van het handschrift wordt in de tekst tussen haakjes vermeld.

*
* *

(fol. 283) ¶ De ghene de hem werdelike overmids de onbegripelike dreheit godes tor enygher enicheyt godes connen keren, de en moghen nicht dolen, Ist dat wy ons den hemelschen vader overmyds cristum in elker uren ende ogenblic offeren
5 unde vriwillich onsen gheest presenteren.

¶ Dar an ghaet al dat men leren ende leven mach: up enen outghanc onses selves.

¶ De godlike personen de ghebeden ende manen ende ey-schen altoes unse wert ende anderheyt unde ock onderschet

- 10 ende ock godlike mynne unde leefte, begherte, hopen, tru-
we, ghelove, ere, dancken, devocien, ynnicheyt, eernsticheyt
unde werdicheit to gode unde ock clare ordinancie beyde
van buten unde van bynnen to allen ovinghen van dogheden,
der men plegen mach beide in hemelrike unde in ertrike.
15 Unde aldus sole wy vrilich sunder pine unde sunder arbeyt
mitten gheeste inghan unde uit, overmids drehet in enicheit.

¶ Wat dat alle creaturen creaturliker wijs in hem godes be-
gripen unde vorstan of ghevolen, siet dit en is god nicht,
mer et is een gescapen lecht godes van graciën.

- 20 ¶ De hem silven vornichten unde vorsmaden kan in oetmo-
dicheit under gode unde oec under allen menschen, siet de
menschē hevet van gode wat he eyschen daer ¹, unde dat gevet
he eme. Wentē vornichtende ontsonkene ² gruntotmodicheit
settēt den menschen boven alle hemele unde boven de ne-
25 ghen chore der enghele in de alre hoechste vriheit, de god
selven gheleisten mach. Ende se maket den mynschen van bin-
nen in synen gheste also enich unde also vry in enen simpelen
bloten ghesichte mit gode, also god in hem silven vrig is.

- ¶ Dit is dan de vornichtende gruntotmodicheit in er sel-
30 ven — des luttel iemant ghesmaket of ghevolt — dat hem
een mynsche also clene drucken ende vornichten unde vor-
smaden kan under den vrien willen godes unde oeck under
alle creaturen, unde hem (284) ock en gheens dinges bet
ghelosten en sal van binnen den dat he to nichte vergan
35 ende versmelten mochte goede to eren, unde to enen evi-
ghen love overmids inwendige vernichtende ontsonkene grunt-
otmodicheit ons selves. Wante smelten ende versmelten in
vernichtende ontsonkene gruntotmodicheit ons selves unde
oec to nichte werden van mynnen in mynnen, siet dese twe
40 gloriose heilige gesichte sette ic beide na aert des gheestes
in geliker edelheit van verdienten unde van lone, wente also
vele also wi mitten gheeste neder dalen unde uns selven ont-
sinken in vornichtender gruntotmodicheit, also vele verheft
ons de ewige mynne godes boven ons selven unde oec boven
45 alle beldelike geschapene dinge in ewiger vriheit.

(1) *daer* van het ww. *durven* 'durven'.

(2) *ontsonkene*: P. Axters verklaart (in zijn bloemlezing) 'boven het aardse verheven'; Delteijk interpreteert *ontsinken* als 'wegzinken in nederigheid'. — Het woord komt in onze tekst verder nog voor in r. 36, 38, 43 en 162.

¶ In enen corten ogenblicke soe verheft ons minne tot in de
 alre hoechste vriheit eres selves, unde er ic³ weet so settet
 se my wedder under de vote ten alre nedersten op my selven
 ghelaten unde maket my also ellendich ende also arm recht
 50 als enen verworpenen menschen, de van gode nictes nicht
 en weet noch oec ommermer weten en sal. De mynne maket
 hastelike van gheestliken gaven arm unde hastelike rike,
 unde ic moet alles staen even ghelike wente ick en weet
 myn misval wen to clagen, meer myn last unde myn armode
 55 moet ic allene draghen. Et is wal de alre oberlichste edelheit
 dat men der mynnen van mynnen haers selves⁴ cussen ende
 allen gheestliken troest ontseit. Ya, lat ons arm conen syn
 also rike in een. Dit is der hogher mynne leen⁵: dat wy
 goede connen denen up unse kost. Unde by alsulker ghelaten-
 60 heit unde ellendicheyt up my selven, soe is my oec alte wal
 gheven to verstande dat ic van my selven anders nictes nicht
 en hebbe dan al gebreck unde sonde.

¶ Een mensche de enen ghehelen onghehinderden godschou-
 wenden inkier doen sal ende wil, siet de moet hem also vri-
 65 willich unde loes holden van buten unde van bynnen tus-
 schen hem unde gode, dat he myt (285) ghenen erdeschen
 dingen becummert noch verladen en si van herten, ya, wo
 grote wert efte wo grote zake dat een mensche under han-
 den hebben mochte, went god en wil ommer onses hinders
 70 nicht noch unser gheestliker scaden omme en gheen eertsch
 ghewin of verlies noch omme sterven noch omme leven.
 God wil sine uitvercorne vrig hebben to sinen hilgen dien-
 ste altijt snel unde bereet.

¶ Dat wy een luttel beweget werden unde ververt na dem
 75 nedersten dele van gebrecken, dat is orbarliker unde oec
 verdientliker up dat wi alle ancel bedwingen, dant ware dat
 wy altijt boven bewegen stonden; want boven reden unde
 oec boven alle wise inwendigher oefninghe dat wi in eenvol-
 diger simpelheit godes stan, daer en is gheen verdenen van

(3) *er ic et weet*, het Brusselse hs. heeft *eer ics woort weet* 'vóór ik een woord kon uitbrengen, vóór ik het wist' (*Mnl. W.* IX 2820). Pater Ampe verklaart *woort* ten onrechte als *voort* (Ons geestelijk Erf 33, p. 247); de uitdrukking komt trouwens bij P. Ampe 6 regels lager nog eens voor. Iets verder trof mij nog een verkeerde interpretatie. In *Ende dicwile soe claghic over de minne, ende wyt haer al*, betekent het tweede deel niet: ik verwijt het haar allemaal, maar: ik geef haar alle schuld, ik leg haar alles ten laste.

(4) *haers selves* hoort bij het voorafgaande *mynnen*.

(5) *mynne leen*, cfr. Hadewych, Strof. Gedichten XI regel 40: *ter minnen lene*.

80 lone. Unde dar umme ist uns altijt orbarlic ter selen dat wy
altijt in uns selven staen unde op unde neder ghaen unde oec
nien invlot van ewigen loen entfan.

¶ Nacht unde dag oefene unde vertere ic alle myne crachte
— van buten unde van bynnen, beide gheestliken unde lijf-
85 liken — in dem hilgen deenste godes; van binnen in heil-
gen gheestliken werken en hevet de gracie godes in my ene
ure nicht ledich ghewest, wente ic en hebbe noch sele noch
lief gespaert om alle menschen to hemelrike to bringen.
Unde my en hinderde nu⁶ goet utwendich werc dat goed in
90 hem silven was, Om dat ict van bynnen wrachte puerlike tor
ere goedes; siet hir umme so droech god over al myne last. Ic
sege iu dat vorvaer, dat iuwe goden werke van buten nicht
mer en hinderen tor hoechster heilicheit mede to komen, dan
of gi al den dagh in der kerken seten op iuwen kneen. Boven
95 al dinck soeke ic alsulke menschen, de mit enen werkenden
levene ghetruwelic kunnen gaen to gode doer alle inwen-
dich gebelt scouwende leven tot in ene unghelbelde verhavene
overcomende⁷ bloetheit godes; daer wart uns de sone godes
dat ewige wort sunder underlaet gheboren unde openbart,
100 unde oec alle gotlike waerheit in enen corten ogenblicke
ghelert vor dat blote iegenwor(286)dighe aensichte der een-
voldigher dreheit godes.

¶ De menscheit cristi is also verenicht unde geknoft mit so
groter naheit an dat ewige weselike wesen der godheit, recht
105 of de godheit unde menscheit cristi to gader gevoecht ene
vroude unde ene blitscop unde ene glorie waer, alst is, wente
de gotheit hevet de gloriose geschapene menscheit cristi doer-
vloyt unde dorschenen van buten unde van bynnen mitten
ewighen ungheschapenen clede der glorien godes, de dat
110 ewighe woert selven is, geliker wijs dat de clærheit der sun-
nen dorschint dat glas unde elc beholt syn nature.

¶ Dat is uns aller best unde eddelst dat wy gelijc arm kon-
nen sijn om godes willen alse van gheestliken troeste rike,
dat wy also wal godes kunnen derven unde alles troestes na
115 unserheit⁸ alse hebben; soe wat he mit uns doen wil in tijt

(6) *nu* : ndd. vorm voor *nie* 'nooit'.

(7) *overcomende* : het glossarium van Pater Axters geeft de verklaring 'voor-
treffelijk, verheven'; Delteijk interpreteert 'al het aardse te boven gaand'.

(8) *unserheit*, niet in *Mnl. W.*; cfr. glossarium van Pater Axters : *onsbeyt* 'onze
aard, onze natuur'.

unde in ewicheit, dat wy dar to even bereet syn. Gheen dinck en is enen menschen mer noetdroftigh, dan dat he hem mit armode of oec mit lidene unde myt doghene behelpen kan.

- ¶ Enen vulkomen gheestliken armen menschen behort van
 120 rechte to dat he vercope goet lijf sele herte unde sijn unde al dat he hevet — liggende unde ruerende, beide in hemelrike unde in ertrike —, Ya oec also also veer als he gheproven ghemerken of vorstaen kan dat hem enich dinc mer lettet of hindert van vrien inkier to gode dant ander. In ene pure vrie
 125 opene consciencie to gode upghericht, de ontladen unde ontcomert can sijn van allen erdeschen dinghen altijt als he selven wil, in alsulkenen gulden vate rostet god mit al siner unbegrip- liker graciën unde gloriën, wente in ene pure suvere ontbeelde consciencie — dar gheen vremet belde in comen mach
 130 anders dan god allene unde ewige dinghe — maket god sine roste unde sijn tabernakel, unde dat wil he enich unde ofghescheiden hebben van allen hinderliken tovallenden beelden, die yet middels maken mochten tusschen gode unde unse verlichte rede(287)ne. Unde wil wy gode enichlic in dem
 135 gheeste weselic besitten, so mote wy ons selven unde alle gescapene manichvoldighe dinghe overliden (*in margine: overvaren*) in myn dan in enen corten ogenblicke; wente de sijn eenvoudighe inwendighe oghe boven reden unde alle wise van oefninghen slaen can, de hevet hem selven unde alle
 140 dinc verwonnen. Ende al ist zake dat ic hyr to commen ben dat ic in enen simplen bloeten toekier to gode alle manichvoldighe dinghe can oversien unde overliden, nochtan is dit luttel menschen ghegeven, Ende oec heb ict selven voermaels myt groten starken arbeide vercreghen. Wente sal een
 145 mensche alle vremde middel unde verbeeldinghe verwinnen ende dat ene beelde uitwerken mitten anderen, daer behovet he starken groten arbeit toe, al hevet he oec de gracie godes to hulpe. Anders en ghebrecket ons nicht van gode enichlic te schouwene, dan dat wy nicht en staen mitten gheeste
 150 alle uren enichlic up een doerbreken alre geschapenheit godes tot vor de eenvoudighe ongheschapenheit godes. Daer god hem selven int wesen der selen verborghelike sprect unde ghebaert, daer moten alle dinghe swigen; want het gebrect ende verstomt ende valt daer al of, daer god hem selven enichlic int
 155 wesen der selen sprect ende ghebaert. Daer verstommen alle synne unde alle verstandenisse moet dar wiken, daer reden unde oec alle gheschapien kentanisse onder gaet. Daer trecket de vader unsen gheest in enicheit, unde de eengheboerne sone godes

verclaert daer unse vorstandennisse mit siner ewigher godliker
160 wisheit, unde de hilghe gheest gevet uns daer sine ewighe mynne.

¶ De alre subtiylste innigeste wech de tot gode wert gheit,
dat is to nichte werden overmids een ontsinken in oetmodi-
cheit; wente enen ghewarighen vornichteden gruntoetmodi-
ghen menschen, den en mach god noch nemant noch en
165 gheen creature verladen noch verarbeiden mit ghenen laste⁹,
noch van buten noch van binnen; wente ene vernichtende
gruntoetmodich mensche dat is de soteste gracioseste stem-
me, (288) de god nu of oec ommermer gheraken mach ;
dese gruntoetmodighe mensche can hem selven vriwillichlic
170 ter ere godes nederdalen tot in de helle, unde god comet
van den alre hoechsten tot in dat nederste dael der oetmo-
dicheit.

¶ Een guet mensche vermach wal alder werlde schande to
lidene ter eren godes, noch yeneghe eer of herscapie en wil
175 he draghen noch hebben. Siet alsulke oetmodighe menschen,
de hem silven van bynnen nicht verheven en connen noch
en moghen, de syn irst werdich¹⁰ dat men se prelaten make
in ordenen; wente en gheen andere¹¹ personen en verkiest
de hilghe gheest uit dan de hem ghelijc sijn, dar up so wel
180 he rosten. Unde dit syn aldeghene, de hem also wal unde
so oetmodeliken connen hebben van buten unde van bynnen
under al eer convent also boven eer convent, hoe dat se de
alre nedersten unde de alre oetmodighesten heten van al oren
convente. In alsulken menschen regnert de wisheit godes, de
185 dese dre punten an hem hevet unde in hem weet: dat he de ne-
derste unde de overste unde oec de middelste unde alre ghe-
meenste in caritaten can syn. Ic en mach my nicht verhoverdi-
ghen noch verheven, wente de hilghe gheest rost in my, unde ic
hebbe dicwile beghert mit gheloste dat my god pulveriserde to
190 nichte unde worpe my dar to in der helle grunt up dat sine ere
unde sijn alre leveste wille ghesche in my; wente gi solt
weten dat my helle unde hemelrike unde veghevuer unde
arbeit ende pine unde oec alle erdessche torment, siet dit
gevet mynen gheeste even ghelike vroude unde inwendighe
195 verborghene blijscop, op dat ic beghere mit gheloste dat
god sinen aller levesten willen werke mit my ; wente en gheen

(9) Verg. voor deze l-allitteratie : Hadewych, Str. Ged. XXV v. 58 : Ende verlaetse metten swaersten lasten.

(10) Hs. *w'dich*.

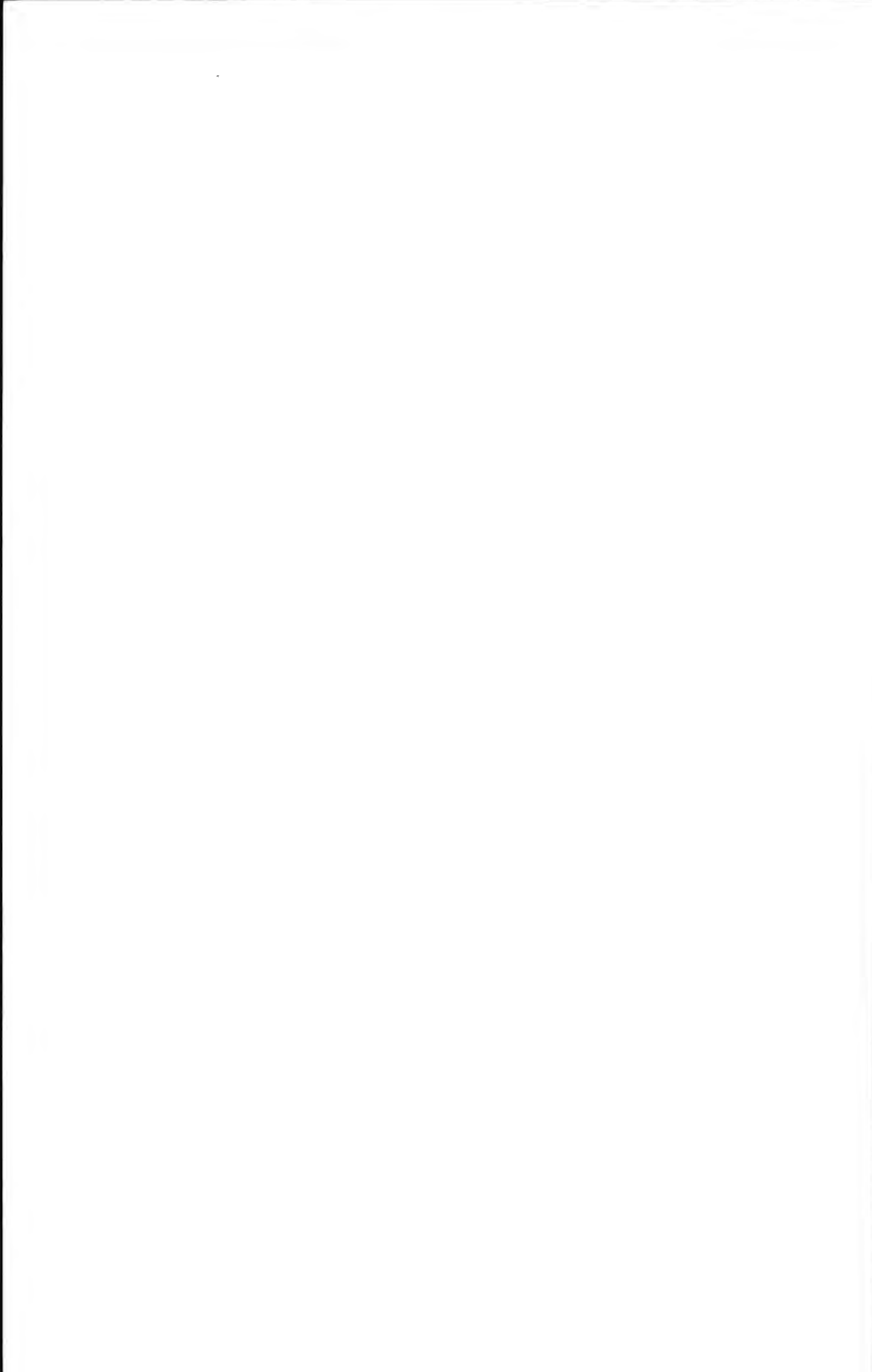
(11) Hs. *and'e*.

int ouerste sijn gheestes dar wi gheen ofstrecken of hundertel in
 vns gheuoelen noch oer anderheit anders dan dat tweseldhe deel
 de der ewigher dakeit godes. Alle gheuarighe hulluheit wert
 dar in volbrocht dat wi liden vñ ghedoghe godes vey uwerke
 q̄ In inuēdighe leuen en sole wi nucht tofende bliuē in vns
 seluē noch op gheen wert dat wi werke mochte wo groet vñ
 wo vnuftlic dattet is. Meer dar teiden sole wi bouē ons seluē
 vñ bouē al onse nauolghēde werke mit gestadigh gestulder mē-
 ne tosten in gode bouen alle betweghinghe q̄ Eussche de godheit
 vñ menscheit neyghet uwe gheest ou in xpc̄ bīnenste sond̄ war
 vme vñ q̄i solt hullich sijn vñ wesen. God en is vmer nuchtes
 nucht schuldich dan he vns vā siner vrier eyghere natuerliker
 goetheit doen wil. Eplā repudiās seu sane intelligē amonēs

m̄gr̄ 10 gersoy
 scripsit h̄ar eplā

Utinā p̄re lib̄ de spūalib⁹ nupais a ruybroect compositū
 Euerabili p̄ri et bone simplicitatis fr̄i in xpi caritate di-
 lectissimo fr̄i bartholomeo carthus. Huius ih̄es̄ cellai⁹
 dign⁹ car̄e p̄sien nuptiarū agni p̄tiap̄ fieri p̄ridē lib̄ q̄dā
 p̄ te h̄itū cur⁹ titulus ē De ornatu spūaliū nupiarū in tr̄sur-
 su legerā nouiss̄e illū ant̄ius relegēs comp̄i multa ibidē tra-
 di salubria et alta documēta. Nā p̄ma ps̄ instruit ad vitā
 actiuā. Sc̄da ad vitā spūitalē que affectualis dia p̄t̄ uiduit
 sub variis et pulchritudinū mauiduōib⁹ et tropis quoz̄ itelli-
 gēnā soli expt̄i plene capiēt. Hūt nēpe ex̄as que plus in affai
 agūtur q̄ in intellū et q̄ papuūt̄ amplius saporis cuiusdā
 intimo gustu q̄ rōinacione vel discursu. Tercia ps̄ notificā
 nitur que sit excellētia vite cōtemplatiē que beatifice v̄si-
 onū iāā apprimat. Tandū quidā sicut atepi q̄ p̄fatiū lib̄
 p̄diota vnius sine litteris d̄posuit. erunde ip̄m nō sū mirā-
 culo et inspiratōē diuina fuisse. Ictū patē astruūt exquo
 Isequēs cēt oīa m̄ta in eodē esse verissima sanctissima q̄
 Sed meū quale sit sup̄ hac re iudiciū tibi nō esse celandū

dinck is better noch lusteliker dem gheeste den (*met verwijzing in margine: dan*) dat de mensche to grunde sines selves uitgha na den alrelevesten willen godes. Mynne de in puerheit
 200 des gheestes of in bloter eenvoldigher verhavenre overghenomenheiden ¹² ghelegghen is, de brenghet in den menschen alle ghewarighe kentnisse van beschedenheiden, unde (289) stedicht den gheest in gode unde doet biwilen liggen al hertelic ongheduer van begherten unde stedicht den menschen dor alle
 205 menichvoldicheit unde verhevet den gheest boven hem selven unde boven alle onse naevolghende werke; dar is altijt stadighe roste unde vierte van allen werken, unde daer liden wi ende ghedogghen boven onse werken die blote eenvoldighe overforminge godes.

210 ¶ In hemelrike vor den ogen godes is sijn name allene groet gheachtet unde hoechlic ghewegen unde verheven des gheens, de hyr ungheacht unde unghesien beghert to sien van allen menschen in ertrike unde den nedersten staet to hebben.

¶ Wi sollen onse binneste eenvoldighe ghesichte onses gheestes overmids mynne unde gracie verheven unde boven rede
 215 keren in de eenvoldighe opghaende binneste ¹³ ihesu cristi, so dat de gotlike persone dat overste deel onses ghestes sonder middel mochten ghereken, unde gherinen (*in margine: id est roren*) myt horen weseliken crachten onsen unghedeelden
 220 beelden bloeten eenvoldighen vrien opghanc tusschen die weselike behelsinghe hoerre godliker eenvoldigher inmaninghen; dar hevet de siele haer cussen mit gode, want dar is god uns enich unde al, unde wi hem — onghedeilt, gheheel unde al in al — unde also en ontblivet deen den anderen
 225 nicht over van ghestadigher mynnen, unde dat is vulmaecte trowe: dat de ene leef den anderen nicht ontseggen en mach.

¶ God wil sine uitvercorne hemeliken vrende sunder alle erdessche verladene sorghe van herten hebben, al soldet al verghan to nichte dat in der werlt is; want god en wil ommer
 230 unsen schaden nicht; hyr umme laet ons vrien unverbelden inkier to gode beholden, so en moghe wi nicht verliesen.

(12) *overghenomenheiden*, niet in *Mnl. W.* Pater Axters geeft 'verheffing', Delteijk 'wegvoering, raptus, verheffing tot God'.

(13) *binneste*. Verg. St. Axters, Over Christus' 'binnenste', in Verslagen en Med. K. Vlaamse Acad. 1958, p. 225-241. Blz. 231 noemt P. Axters Jan van Leeuwen de leraar van de godsvrucht tot Christus' „binnenste”. Zie in dit rapiarium ook beneden r. 325.

¶ Wat mensche de mit alle sinen crachten van buten unde van binnen also ghehelic hanget an gode, dat en een dinck nicht meer en lettet dan dat ander in sinen inkeer to gode,
235 de mensche is irst vrig unde mach wal reyne van herten sijn.

¶ Boven al onse navolghende werke moet unse mynne unde begheerte na gheestes wise voergaen overmids (290) ghebrukelike neghinghe unde verhavene enicheit, de wi mit gode beseten hebben boven al unse werke.

240 ¶ Verlaet iu nictes nicht uppe troest unde smaec, de iu god hir doen mach; al worde gi oec in den derden hemel ghetrecket daer de hoechsten enghelen in sijn, nochtant en verlaet u hir nicht up noch op enege sunderlinghe revelacien de u god hir ummermeer vertonen mochte, Ya nicht meer den of
245 gi recht¹⁴ de alre armeste ellendichste verworpenste mensche van gode weren¹⁵ de in al ertrike is. Siet aldus oetmodich solde hem een iuwelic mensche ghevoelen nedergaende van binnen in synen gheeste; went wert sake dat ons god yet verclaert of verlicht hedde mit hem selven sonder middel, siet
250 so en mochte hem de mensche daer na nummermeer verheven noch ydelike glorieren yemene to behaghende anders dan gode allene. Unde soe u god meer inwendighes troestes unde hemelike inwendighe revelacien doet, so gi vortmeer altijt myn unde myn nictes nicht van u selven holden en solt.

255 ¶ De hoghe enicheit godes, de en is nerghent to sokene na wise der stad of stunde.

¶ Ic hebbe armoede unde vorsmaheit myns selves unde oec al doeghen unde ellendicheit ghemynt unde begheert ghelijc gode.

260 ¶ Ic arme sundighe knecht en gedachte nye ure noch ogenblic umme yenich wederloen van gode to hebben.

¶ Vulcomende armoede unde vulmakede gheestlike godlike richeit, dese twe staen to samen regnerende in enen godschouwenden menschen altijt na gheliker edelheit.

265 ¶ Soe we dat ghevoelike enicheit unde mynne unde caritate

(14) Volgens de korrektor moet de volgorde van deze drie woorden zijn: *recht of gi...*

(15) *weren*, zie voor de vorm A. Lasch, *Mnd. Grammatik* (1914) § 449.

te gode heft, de mensche is also mechtich unde gheweldich godes unde synes selves, dat he in enen corten ogenblicke alle becinghe unde oec alle sine viende unde hinder verwinnen unde to rugge setten mach.

270 ¶ Conde wi ons selven van binnen to male vernichten unde to grunde vornederen, so mochte wi gheheelic mit alheit ons selven opclimmen unde overliden ons selven unde alle dinc, tot in de hoechste vriheit de god silven is. God de wert blendelike bet bekent mit nichte den mit ychte.

275 ¶ Alle de ghene de (291) hem also ghevoelen dat se in dat ene meer vresens hebben dan in dat ander — dat sy van tijtlicheit of van ewicheit —, dien is noch alle onrecht. Mer dan sy wi alre starkest in der verwinninghe, alse wi helle unde hemelrike in ons connen draghen sonder enich verkiesen in ghe-
280 liker waghens schale; ende wat anders is van eyghenre neichtlicheit, dat moet ten mensche¹⁶ uitbernen int veghevuer.

¶ Een gotschowende mensche de sal al sine werke also vriwillichlike ende lichtelic gode to eren werken sonder inwendighen commer van herten, recht als een ander mensche dies
285 niet en doet ende dies nicht an en ghaet.

¶ In den gruntvernichtenden oetmodighen menschen sijns selves en mach hoverdicheit nictes nicht meer winnen, dan dat se den menschen van binnen al voerspolende ghetoeft wert. Also vele stervens behoert ons to alse levens, unde also
290 manich oetmodich vri nederganc is, alse manich vry inwendich opganc is.

¶ Der mynnen syn alle bordene even licht unde even swaer.

¶ Also een ghemynnende mensche nicht en beghert quijt to sinende dat he gode nicht mynnen solde, alsoe en beghert he
295 nummermeer doghens noch ghewarighes lidens quijt to synde, want mynne wil altijt liden of werken.

¶ De edele graciose hemelsche dal, marien gruntotmodicheit, de behaghede gode also over wal boven alle dinc unde boven alle doghede, dat god dar inne meerre oetmodicheit
300 unde meer wonderlikes wonders unde oec verborgeliker hevet ghewracht allene op ene cleyne stad in marien lichame, dan

(16) In het hs. verbeterd in *minsten*.

he doet in allen dinghen to samen de god yu ghescoep in hemel of in erden.

«¶» Boven al dinc sole wi uns bedroven om dat god also
305 luttel eren in ertrike gheschuet unde ghedaen wert.

¶ De in gode ghestorvens willen is, he en mach nicht verliesen noch verkiesen.

¶ Wanneer god spreect tot der selen, so moet se al puer stille swighen.

310 ¶ Also dicwile also wi onse eenvoudighe inwendighe oghen boven reden slaen unde keren, soe siet de mensche claelic gode ghevoeliker wijs (292) int overste syns gheestes, dar wi gheen oftrecken of hindersen in uns ghevoelen noch oec
315 heit godes.

¶ Alle ghewarighe hillicheit wert dar in volbrocht, dat wi liden unde ghedoghen godes vry inwerken.

¶ In inwendighen leven en sole wi nicht rostende bliven in uns selven noch op gheen werc, dat wi werken mochten, wo
320 grot unde wo vernuftlic dattet is. Meer dar teinden sole wi boven ons selven unde boven al onse navolghende werke mit ghestadigher gestilder mynne rosten in gode boven alle beweghinghe.

¶ Tusschen de godheit unde menscheit neyghet uwen gheest
325 over in cristus binnenste sonder war umme, unde gi solt hillich syn unde wesen.

¶ God en is ummer nictes nicht schuldich, dan he uns van siner vrier eyghenre natuerliker goetheit doen wil.